

Na co bychom neměli zapomínat:

Základní bezpečnost!

Opatrné zacházení s osobními údaji

Autor: Marco Fileccia a kol.

Safer
internet.cz

Praha 2010

Název: Na co bychom neměli zapomínat: základní bezpečnost!
Opatrné zacházení s osobními údaji

Autoři: Marco Fileccia, Tim Kirchner, Birgit Kimmel, Gabriele Lonz, Stefanie Rack, Gudrun Melzer,
Miriam Brehm, Bettina Kopf

Vytvořila organizace Klicksafe.de (www.klicksafe.de)

Copyright: dílo je chráněno licencí „Creative Commons Attribution – Noncommercial – No Derivate
Works 3.0 Unported Licence“

Popis licence je k dispozici na webových stránkách <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nc/3.0>

Překlad a lokalizace: Anna Marková

Textové korektury: Pavel Vichtera

Grafická úprava: David Kohout

Vydavatel: Národní centrum bezpečnějšího internetu

Online Safety Institute, z.s.p.o.

Svornosti 30

150 00 Praha 5

Email: info@saferinternet.cz

URL: www.saferinternet.cz

Opatrné zacházení s osobními údaji

Informační základ

Ať už jde o objednávání knihy u online knihkupce, registraci internetové domény anebo o účast v soutěži o věcné ceny – všude je úplně běžné, že do elektronického formuláře vložíme údaje o vlastní osobě. Ale můžeme se svými osobními údaji na Internetu zacházet opravdu tak bezstarostně? Co se s údaji bude dít dál? A jak jsou osobní údaje vlastně chráněny?

Základy ochrany osobních údajů

Na následující informace se vztahuje zákonná ochrana:

Osobní údaje - všechny údaje, na jejichž základě je možné osobu identifikovat. Jedná se především o jméno, adresu, ale i věk, rodinný stav, povolání nebo číslo kreditní karty.

Citlivé údaje - jsou např. informace o etnickém původu, politických názorech, náboženském přesvědčení, zdravotním stavu nebo sexuálním životě.

Ochranu osobních údajů zajišťuje Zákon o ochraně osobních údajů. Jeho hlavní ustanovení lze shrnout takto:

- Až na výjimky (především s ohledem na trestní právo, vyšetřování trestných činů apod.) je možné zpracovávat osobní údaje jen se souhlasem dotyčné osoby.
- Každý, kdo shromažďuje osobní údaje, musí uvést účel, pro který údaje shromažďuje, a tento účel také dodržet.
- Každý, kdo pracuje s osobními údaji např. pro

obchodní účely, musí poskytnout informace o tom, jak s osobními údaji dále nakládá.

- Osobní údaje mohou být uchovávány jen po dobu, která je nezbytná k účelu, pro který jsou údaje shromažďovány. Po uplynutí této doby je povinnost je zlikvidovat.
- Je dovoleno shromažďovat jen takové osobní informace, které jsou k danému účelu nezbytné. Např. při registraci k nabízené službě může provozovatel požadovat jen takové údaje, které jsou skutečně nutné pro uzavření smlouvy nebo pro poskytnutí služby. Všechny ostatní údaje, jako je např. věk nebo výše příjmu, nemohou být povinným údajem.

Právo být informován o zpracování osobních údajů

Na základě tohoto práva může každý od firmy nebo i úřadu získat informace o tom

- jaké údaje jsou o něm zpracovány
- jaký je účel zpracování informací
- jaký je zdroj informací a kdo všechno je jejich příjemcem

Pokud nejsou zpracované údaje správné, je možné požádat o jejich opravu, případně blokování nebo dokonce o smazání a pokud došlo k nějaké újmě, i o odškodné.

Na Internetu

Před vyplněním osobních údajů na některé z internetových stránek, je dobré odpovědět si na několik otázek:

- Jsou na internetové stránce kontaktní údaje provozovatele (jméno firmy, oprávněný zástupce poskytovatele služby, příslušná adresa, telefon, email)?

- Je v prohlášení o ochraně osobních údajů informace o tom, v jaké formě jsou osobní údaje shromažďovány a dále zpracovány?
- Jsou všechny požadované údaje opravdu potřebné?
- Je uživatel upozorněn na zákonnou možnost odmítnout sdělit osobní údaje, resp. na možnost požadovat vymazání osobních údajů?
- Kdo má k datům přístup? Je možné další předávání údajů odmítnout?
- Upozorňuje provozovatel webu na právo uživatele dozvědět se podrobnosti o zpracování jeho osobních údajů?
- Které osobní údaje jsou ukládány a kdy se mažou? Uživatel musí mít možnost odmítnout sestavování profilu své osoby.
- Jsou data při přenosu šifrována? (Pokud ano, ve stavovém řádku prohlížeče by se mělo objevit <https://...> místo <http://...>).
- Existuje ve formuláři rozdíl mezi povinnými údaji a informacemi, které je možné uvést dobrovolně?

Při porušení Zákona o ochraně osobních údajů existuje možnost obrátit se se stížností přímo na Úřad pro ochranu osobních údajů (@ www.uoou.cz)

Jak nenaletět a kde si stěžovat

Osobní údaje na Internetu zpracovávají převážně internetové obchody. To, jestli obchodníci při nakládání s osobními údaji zákazníků dodržují zákon, mimo jiné zkoumá např. Sdružení obrany spotřebitelů (@www.spotrebitele.info.cz). Poctivým obchodníkům může udělit Značku SOS - Spotřebitelský audit obchodních podmínek. Takto prověřený obchod má na svých webových stránkách logo Značky SOS. Kompletní přehled obchodů, které v auditu obstály, jsou zveřejněné na stránkách Sdružení na ochranu spotřebitelů.

@ Odkazy

www.spotrebitele.info/audit Sdružení obrany spotřebitele - Spotřebitelský audit obchodních podmínek s přehledem držitelů Znamky SOS

www.uoou.cz Úřad pro ochranu osobních údajů, který dohlíží na správné nakládání s osobními údaji. Na jeho poradnu na webových stránkách je možné směřovat podněty a stížnosti.

www.uoou.cz/uoou.aspx?menu=4 Zákon o ochraně osobních údajů a další související předpisy

<http://www.uoou.cz/files/letak.pdf> Stručný informační leták Úřadu pro ochranu osobních údajů

Metodicko-didaktické pokyny

Pracovní list			
Časová náročnost (vyučovací hodiny)	2	1-2	2-3
Cíle	Žáci si na konkrétních příkladech osvojí opatrnost při sdělování osobních údajů na Internetu.	Žáci se seznámí s právy vyplývajícími z ochrany osobních údajů. Zároveň se naučí neuvádět na Internetu zbytečně osobní údaje.	Žáci si detailně osvojí principy práv vyplývajících z ochrany osobních údajů. Naučí se ověřovat, zda provozovatelé webových stránek tato práva dodržují. Sestaví tipy pro spolužáky, jak mohou zabránit předávání osobních údajů.
Metody	Seznam, záložka	Seznam klíčových slov/ plakát	Rešerše, prezentace, seznam otázek, leták
Formy výuky	Samostatná práce, dvojice, diskuse v kruhu	Samostatná práce, diskuse v kruhu	Samostatná práce, práce ve skupinách, diskuse v kruhu
Přístup k Internetu	ne	ne	ano
Přístup k počítači	ne	ne	ano

Komentáře k pracovním listům

▶ Zodpovědný pohyb na Internetu znamená zachovat si zdravý lidský rozum i na Internetu. Kdyby se děti na ulici někdo cizí ptal na telefonní číslo, jistě by byly nedůvěřivé a snad by neodpověděly. Tento pracovní list se zaměřuje právě na toto chování, které dětem vštěpují rodiče a učitelé. Protože děti by měly zůstat nedůvěřivé i na Internet a nesdělovat žádné osobní údaje jen proto, že jsou o to při přihlašování žádány. Druhý úkol se zaměřuje na pocity a instinkt dětí: „Které otázky ti připadají divné? Co se ti nechce říkat cizím lidem?“ Na to neexistuje správná nebo špatná odpověď, jsou totiž vždycky různé. Můžete navázat i diskusí o tom, proč tyto otázky vyvolávají tak nepříjemné pocity. Ve třetím závěrečném úkolu žáci vyrobí záložku, na kterou zachytí nejdůležitější body. Tento úkol je samozřejmě možné libovolně obměňovat a zvolit jinou formu shrnutí poznatků.

▶ Odkaz na práva vyplývající z ochrany osobních údajů, představuje odrazový můstek do tématu a může být později ještě prohlubován (viz „chcete víc?“). V prvním úkolu žáci z pracovního listu vystřihují hesla s příklady osobních údajů a hodnotí je. Následně je nalepují do škály, kdy vlevo jsou údaje, u nichž může být sdělení nebezpečné, a další údaje čím více vpravo, tím menší problém mají děti s jejich sdělováním. Existují samozřejmě informace, které by neměly být sdělovány za žádných okolností (např. číslo mobilního telefonu), a údaje, u kterých se citlivost liší případ od případu (např. poštovní směrovací číslo), nebo jsou bez vztahu ke konkrétní osobě nedůležité (např. číslo bot). Na druhý úkol nemusí být pro mladší žáky snadné

odpovědět, protože zájmy skryté za sběrem osobních údajů pro ně nemusí být vždy pochopitelné. Pomoci jim může odkaz na komerční zájmy, např. cílenou reklamu. Na závěr by žáci měli nejdůležitější poznatky zachytit ve formě plakátu.

▶▶ Prostřednictvím tohoto pracovního listu by si měli žáci v praxi ověřit principy práva být informován o zpracování osobních údajů. Sami si vyberou libovolnou internetovou stránku, u které je vyžadováno přihlášení (pracovní listy jim nabízí i tři příklady: Facebook.com, Lide.cz, Youtube.com). Úkolem je stránku projít a na základě toho odpovědět na otázky v tabulce ANO nebo NE.

Ke srovnání internetových obchodů může posloužit seznam držitelů značky SOS. Žáci by měli sami vyhledat a porovnat podmínky v obchodech (@ <http://www.spotrebitele.info/audit/audit.php>). Po tom, co si navzájem představí výsledky, by měli společně uvažovat nad tím, jak je nejlepší reagovat při porušení práv a povinností a sestavit jednoduché tipy. Z nich je možné sestavit např. informační leták pro ostatní teenagery.

Možnosti rozšíření „Chcete víc?“

Práva vyplývající z ochrany osobních údajů mohou tvořit dobrý základ pro rozšíření tématu. Zajímavé jsou některé aktuální případy, kdy všeobecné shromažďování dat často hraničí se sledováním. Tato problematika je dále zpracována v kapitole „digitální stopa“.

Pracovní list ze dne

Jméno:

Co prozradíš na Internetu?

Markéta na Internetu našla skvělou stránku: www.tadyjsouskvelehryprodeti.cz

(nemusíš ji zkoušet, je vymyšlená).

Skvělé hry, píšou na stránce. Super! Mega! Hyper! Přihlas se!

A protože je Markéta sama doma, klikne na přihlášení. Tam na ni čeká spousta otázek:

Otázka	Odpovědět, nebo se raději zeptat Rodičů? Napiš O nebo R	Tohle nechci nikomu cizímu říkat: napiš červené X!
Jak se jmenuješ?		
Kolik je ti let?		
Jakou máš přezdívku?		
Kde bydlíš?		
Jaké je tvoje telefonní číslo?		
Jaké je číslo tvého mobilního telefonu?		
Kolik měříš?		
Jaká je tvoje e-mailová adresa?		
Jak se jmenuje tvoje domácí zvíře?		
Jaké je křestní jméno tvých rodičů?		
Do které školy chodíš?		
Do které třídy?		
Jaké máš číslo bot?		
Kolik vydělávají tvoji rodiče?		

Markéta nad otázkami přemýšlí. Musím to opravdu všechno vyplnit? Je to vůbec v pořádku?

1. úkol:

Na Internetu po tobě někdy můžou chtít i hodně soukromých informací, které je lepší nechat si pro sebe. Co můžeš prozradit? A u kterých údajů by ses měl raději zeptat rodičů? Napiš do tabulky:

Na tohle můžu odpovědět = O.

Na tohle bych se měl raději zeptat rodičů! = R.

2. úkol:

Zkuste společně zapřemýšlet nad tím, proč lidé, kteří internetové stránky vytvořili, chtějí tohle všechno vlastně vědět. Doplňte v tabulce i třetí sloupec: Tohle nechci nikomu cizímu říkat!

3. úkol:

Rozmyslete si, jak byste se měli zachovat příště, až se budete na Internetu někam přihlašovat! Určitě vás napadne spousta dobrých tipů! Vytvořte si záložku, na které budou ty nejlepší tipy pořád po ruce!

Pracovní list ze dne

Jméno:

Ochrana osobních údajů – co to vlastně je?

! Máš právo být informován o zpracování svých osobních údajů. Zákon, který toto právo zaručuje, v podstatě říká: máš právo vědět, kdo a co o tobě ví. Normálně to nebývá žádný problém, protože například tvoje škola samozřejmě potřebuje znát tvoje datum narození, tvoje jméno a adresu a když se přihlašuješ třeba do sportovního klubu, také musíš na tyto otázky odpovědět. Ale musí tvoje škola také vědět, jak se jmenuje tvůj pes a že fandíš Spartě?

Na Internetu je to ještě mnohem horší! Na spoustě internetových stránek se musíš přihlašovat a přitom odpovědět na všechno možné.

1. úkol:

Rozmysli si, které osobní informace o sobě můžeš bez problémů prozradit. Dole najdeš seznam. U kterých údajů by ses měl rozhodně raději zeptat rodičů? Vystřihni jednotlivá hesla a seřaď zleva doprava (čím víc vlevo, tím větší pozor by sis měl dát, a čím víc vpravo, tím méně vadí, když je o sobě prozradíš).

Vždy se zeptat rodičů

Není problém říct

Jméno	Datum narození	Přezdívka	Věk	Místo bydliště	Ulice
Poštovní směrovací číslo	Číslo mobilního telefonu	Telefonní číslo	Výška	Jméno matky	Jméno otce
Velikost bot	Plat rodičů	Počet sourozenců	Křestní jméno	Výše kapesného	Jméno kamaráda
Tvoje fotografie	Oblíbené zvíře	Oblíbené jídlo	Oblíbený sportovní klub	Domácí zvířata	Barva vlasů

2. úkol:

Diskutujte ve třídě o tom, proč lidé, kteří internetové stránky vytvořili, vlastně chtějí tohle všechno vědět.

3. úkol:

Přemýšlejte také, jak byste se měli příště při přihlašování na Internetu zachovat! Určitě přijdete na spoustu tipů, vytvořte z nich společně plakát!

Pracovní list ze dne

Jméno:

Webová stránka = sběrač dat?

! Každý jednotlivec je dnes chráněn proti neomezenému sbírání, ukládání, zpracování a dalšímu předávání jeho osobních dat.

Zaručuje mu to Zákon o ochraně osobních údajů. Kromě toho má každý právo sám určovat, které osobní údaje o sobě sdělí, a má právo na informace o tom, jaké údaje jsou o něm zpracovány.

Zdroj: Zákon o ochraně osobních údajů, @ www.uoou.cz/uoou.aspx?menu=4

Tak to jsou práva, která vyplývají ze Zákona o ochraně osobních údajů. Jinými slovy: máš právo vědět, **kdo, co a jak** o tobě ví.

Na mnoha internetových stránkách musíš při přihlašování k nějaké službě vyplnit řadu osobních údajů. Je takové sbírání informací vůbec legální? Sestavili jsme několik otázek - s jejich pomocí si můžeš ověřit, jestli je internetová služba, ke které se chceš přihlásit, v pořádku.

1. úkol:

Vyber si některou z tvých oblíbených internetových stránek, které vyžadují přihlášení, nemusíš se ale doopravdy přihlašovat. Můžeš zkusit např. Facebook.com, Lide.cz nebo Youtube.com. Stránku proveř podle následujícího seznamu otázek!

Internetová stránka	ANO/NE
Jsou na internetové stránce kontaktní údaje poskytovatele (jméno firmy, oprávněný zástupce poskytovatele služby, příslušná adresa s telefonním číslem nebo e-mailem)?	
Je v prohlášení o ochraně osobních údajů uvedeno, v jaké formě budou osobní údaje zpracovány?	
Jsou všechny požadované údaje opravdu potřebné?	
Je uživatel informován o právu odmítnout sdělení osobních údajů a o právu požádat o jejich smazání?	
Kdo všechno má k osobním údajům přístup? Je možné odmítnout jejich další předávání?	
Je uživatel informován o právu dozvědět se, jaká data jsou o něm shromážděna?	
Které údaje jsou ukládány a kdy se mažou? Uživatel musí mít možnost odmítnout sestavování profilu své osoby.	
Jsou data při přenosu šifrována? (Pokud ano, ve stavovém řádku prohlížeče by se mělo objevit https://... místo http://...).	
Jsou ve formuláři odlišené údaje, které jsou povinné, a informace, které je možné uvést dobrovolně?	

2. úkol:

Prověřenou internetovou stránku, představ ostatním!

3. úkol:

Sdružení obrany spotřebitelů uděluje značku SOS obchodům, které se chovají poctivě ke svým zákazníkům. V přehledu firem, které Sdružení prověřilo, si vyber jeden internetový obchod a zjisti, jak zachází s osobními údaji zákazníků:

@ <http://www.spotrebitele.info/audit/audit.php>

4. úkol:

Vytvořte skupiny po cca 3-4 žácích a společně přemýšlejte nad tím, co můžete dělat, pokud byste nechtěli sdělovat žádné osobní údaje. Máte tipy, jak na to? Sestavte jejich seznam a z něj vyrobte např. informační leták, který můžete rozdávat dalším spolužákům ve vašem věku!

 Tip: Pokud máš podezření, že došlo k porušení ochrany osobních údajů, můžeš se obrátit přímo na Úřad pro ochranu osobních údajů např. e-mailem na adresu posta@uouu.cz.